

İki Ayrı Mineralin Ortak Adı... Yeşim Taşı

Çevrenizdeki parlak nesneler neler? Bazılarınız "annemin kristal kül tablası" ya da "kristal avizemiz", bazılarınız da "dedemin altınları" örneklerini verebilir. Işık, su, gümüş, ipek, elmas, yakut, zümrüt dediğinizi de duyar gibiyiz... Dikkat ettiniz mi? Saydığınız nesnelerin hepsi doğanın birer parçası ve onlar hakkında birçok şey biliyoruz.... Bu doğal, parlak nesnelerin kimi yaşamımız için vazgeçilmezken, kimisi de ona renk getiren öğeler. Yaşantımızı renklendiren bu parlak nesnelerden biri de, değerli bir taş olan yeşim!.

İnsanlar yüzyıllardan beri taşlardan değişik biçimlerde yarar sağladılar; onlardan aygıtlar yaptılar. Yani sıra, bazı özellikli taşları süslenme amacıyla kullandılar. Bu özellikler, yani bir malzemeyi süs taşı yapan unsurlar, sahip olduğu güzellik, ender bulunurluk ve dayanıklılık özellikleridir. Onların değerlerine değer katan da, taşları işleyen sanatçılardır.

Yeşim, binlerce yıldan beri doğunun en değerli taşlarından biri olarak kabul ediliyor. Genellikle Çin, Maori, Inuit ve Orta Amerika kültürlerinde yerini almış. Bu taşın gizemli olduğuna inanılıyor. Hatta söylenceye göre, yeşim taşı, büyük Çin ejderinin yeryüzüne boşalttığı tohumların donmuş hali. Bulunduğumuz yüzyılda bile yeşim taşının tılsımına inananlar var. Maori el sanatlarının izlerini yansıtan oyulmuş yeşim taşıysa, özgün Maori nazarlıklarından. Yalnızca bu kadar mı? Yeşim taşının birtakım hastalıkları iyileştirdiğine inananlar bile var. Ama bütün bunlar, bilimsel dayanağı olmayan, boş inançlardan başka bir şey değil.

Yeşim taşından ekonomik çıkarlar elde edenler de olmuş. 2000 yılında, Guatemala'nın balta girmemiş yağmur ormanlarında, 8. yüzyıldan kalma 170 odalı muhteşem bir Maya sarayı ortaya çıkarıldı. Sarayın içinde bulunduğu kentin de, çağının en zengin ve gelişmiş kentlerinden biri olduğu saptandı. Bu zenginlikte, yeşim taşının da payı var. Çünkü, bu kentin yeşim taşı bakımından çok zengin olduğu ve bu zenginliğin ticari güç kaynağı olarak kullanıldığı da belirlendi. Yeşim taşı da, diğer değerli taşlar gibi bugün de ticari amaçla kullanılıyor.

Değerli taş uzmanları, yeşim taşına neden birtakım gizemli güçler yüklediğini anlayabilmiş

Bir taşın güzelliğini belirleyen, rengi, saydamlığı, temizliği gibi özellikleridir. Yeşim taşı, çekici renkleriyle süs taşları arasında özel bir yere sahiptir.

değiller. Onlara göre yeşim taşı, güzellik, dayanıklılık, ender bulunurluk gibi birtakım özellikleri üzerinde barındırıyor. Zaten bu nedenle değerli taş olarak kabul ediliyor. Ayrıca doğal yollarla; başkalaşmış kayalara bağlı olarak oluşmuş, kristalleşmiş bir taş yeşim. (Tortul ya da volkanik kayaların yüksek basınç, sıcaklık ya da gerilmeler sonucunda başkalaşmasıyla oluşan kayalara başkalaşmış kayalar deniyor.) Yani bilimsel olarak yeşim taşına ait bilinmeyen bir şey yok.

Aslında, yeşim taşı iki farklı minerale birden verilen bir ad. Bu minerallerden biri "jadeit", diğeri de "nefrit".

Jadeit, silikatlar grubundan ve "sodyum alüminyum silikat" olarak da adlandırılıyor. Silikatlar, sayıları 135'ten fazla olan süs taşlarının bir grubu. Silikatlar grubunda, beril, granat, olivin, opal, zirkon, topaz gibi sayıları 45'i bulan değerli taşlar bulunuyor.

Jadeit yeşil dışında, beyaz, turuncu, kahverengi ve seyrek olarak leylak renginde de oluyor. En değerli jadeitse, yarı saydam zümrüt yeşili olanı; ona "kraliyet yeşimi" de deniyor. Bu rengi, bileşiminde bulunan kromdan alıyor. Kahverengi ve yeşil renklerin oluşumundaysa demir ve manganezin etkisi var.

Nefrit de silikatlar grubunda; ama kimyasal yapısı jadeitten farklı. Nefrite, "kalsiyum magnezyum silikat" da deniyor. Aslında nefrit,

tek başına bir mineral değil; silikat minerallerden aktinolit'in bir türü. Rengi de yeşil, gri, krem-beyaz. Eskiçağlarda Çinlilerin, yeşim taşı zannederek kullandıkları da aslında nefrit minerali. Çinliler o zarif oymalarını, Burma jadeitlerinin bulunmasına kadar hep nefritten yapmışlar.

Yeşim taşının en dikkate değer özelliği sertliği, dolayısıyla da dayanıklılığı. Kütleler halinde bulunması ve kolay işlenebilmesi nedeniyle süs taşı olarak kabul ediliyor. Geçmişte, baltadan bıçağa, hançere kadar çeşitli silahların sapları, ayrıca heykelcikler, kâseler, kolye, yüzük gibi takılar yeşimden yapılmış. Yeşim, olağanüstü parlaklığıyla, geçmişte olduğu gibi, şimdilerde de dekorasyona meraklı kişilerin vazgeçemediği değerli bir taş.

Yeşim taşı çok dayanıklı, yani oldukça sert bir süs taşıdır. Bu özelliğini Çinliler 2000 yıldır bilmekte ve yeşim taşından pek çok süs eşyası yapmaktalar.

Gülgün Akbaba

Kaynaklar

<http://www.evrensel.net/00/09/10/kultur.html>
<http://mineral.galleries.com/minerals/GEMSTONE/JADE/jade.htm>
<http://mineral.galleries.com/minerals/SILICATE/JADEITE/jadeite.htm>
www.mines.itu.edu.tr/muze/sustaslari.htm
Symes R.F., Taşların Dünyası, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Başvuru Kitaplığı 9, Ankara